

УДК 378.17:378.17

Любов Фенчак, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівського державного університету

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті розглядається питання теоретико-методологічного підходу до професійної підготовки студентів з напрямку "Початкова освіта", як одного із важливих концептуальних засад, що визначає сучасне наповнення змісту вищої освіти. Розкрито методику формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх вчителів початкової школи в умовах ВНЗ.

Ключові слова: здоров'язберігаюча компетентність, культура здоров'я, навчально-виховний процес, професійна підготовка.

Літ. 8.

Любов Фенчак, кандидат педагогических наук, доцент кафедры теории и методики начального образования
Мукачевского государственного университета

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ ЗДОРОВЬЕСОХРАНЯЮЩЕЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

В статье рассматривается вопрос теоретико-методологического подхода к профессиональной подготовке студентов направления "Начальное образование", как одного из важных концептуальных положений определяющее современное наполнение содержания высшего образования. Раскрыта методика формирования здоровьесохраняющей компетентности будущих учителей начальной школы в условиях вуза.

Ключевые слова: здоровьесохраняющая компетентность, культура здоровья, учебно-воспитательный процесс, профессиональная подготовка.

Lyubov Fenchak, Ph.D (Pedagogy), Associate Professor at the Department of the Theory and
Methodology of Primary Education Mukachevo State University

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACH TO THE FORMATION OF HEALTHY COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS

The article discusses the theoretical and methodological approach of students training of "Primary education" course as one of the most important conceptual principles that defines modern content of higher education. The article reveals the method of formation the healthy competence of future teachers of primary school according to the conditions of Universities.

Keywords: health-competence, health culture, educational process, professional training.

Постановка проблеми. Сучасному суспільству необхідні фахівці, які були б конкурентоспроможними на ринку праці, мобільно змінювалися б і формували активну життєву позицію, які швидко приймали б адекватні поставленій меті рішення, уміли раціонально організовувати свою життєдіяльність з позицій збереження та зміцнення здоров'я свого та своїх учнів. Проблема набуває особливої значущості у зв'язку з прискореними темпами соціально-економічного розвитку українського суспільства, негативними наслідками практичної діяльності людини у доквітлі, тенденціями щодо зростання захворюваності студентської молоді. Соціальний запит щодо виховання здорового покоління актуалізує посилення здоров'язберігаючої складової у професійній підготовці майбутнього вчителя. Саме компетентнісний аспект підготовки

розглядається як один із важливих концептуальних принципів, який визначає сучасну методологію оновлення змісту вищої освіти [4].

У ВНЗ здійснюється підготовка майбутніх учителів початкової школи як пропагандистів і вихователів здорового способу життя та безпечної організації життєдіяльності, однак, на нашу думку вона є недостатньою. Незаперечним є факт, що саме вчитель початкової школи може вплинути на розвиток і становлення особистості молодшого школяра, його інтересів, цінностей, ідеалів щодо формування та збереження свого здоров'я. Тому майбутні фахівці початкової школи зобов'язані мати якісну психолого-педагогічну та науково-методичну підготовку з питань збереження та зміцнення здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування професійної компетентності

педагогів присвячені праці Ю. Бойчук, О. Дубасенюк, Е. Добровольської, М. Левківського, Л. Лук'янової, А. Маркової, В. Піщуліна, О. Пометун та ін. Окремі аспекти проблеми формування особистості педагога як пропагандиста і вихователя здорового способу життя висвітлено у працях М. Бака, О.Бондаренко, О.І. Шияна. Значущість проблеми валеологічного виховання та формування валеологічної культури зумовили появу ряду наукових досліджень. Це, зокрема, праці М. Алексєєва, Т. Бойченко, В. Бобрицької, О. Ващенко, В. Войтенко та інші.

Проблема формування валеологічної компетентності в студентській молоді, знайшла своє відображення у працях О. Маджуги [7], В. Піщуліна [5] та інших. Так, у розробленій В. Піщуліним моделі випускника університету валеологічна компетентність розглядається як складова особистісної компетентності фахівця будь-якого профілю. Під нею автор розуміє наявність знань і вмінь збереження й дотримання здорового способу життя [5, 22 – 27]. Процес формування валеологічної компетентності полягає у трансляції знань і набутті вмінь і навичок збереження і зміцнення здоров'я в процесі вивчення дисциплін природничого і гуманітарного циклів. При цьому значну роль дослідник відводить нетрадиційним формам проведення занять: діловим іграм, тренінгам, диспутам, оздоровчим заняттям тощо.

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень у даній галузі, у вітчизняній педагогіці недостатньо наукових досліджень у яких обґрунтовувались методологічний підхід до формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Метою статті є теоретико-методологічний аналіз особливостей формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх учителів початкової школи під час їх професійної підготовки.

Вклад основного матеріалу. Застосування методологічного підходу у дослідженні здоров'язберігаючої компетентності дозволив нам виявити специфіку формування та її місце у структурі загальної професійно-педагогічної компетентності майбутнього фахівця початкової освіти.

Останнім часом в обігу педагогічної, психологічної, медичної літератури все частіше вживаються поняття валеологічна культура, культура здоров'я, валеологічна грамотність, культура здорового способу життя тощо. Чіткого розмежування суті цих понять досі не існує. На нашу думку, здоров'язберігаюча компетентність є складовою культури здоров'я а отже і загальної

культури людини. У цьому сенсі не викликає сумніву культурологічний бік проблеми формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх педагогів. У досліджуваній літературі [2; 3; 6] зустрічається таке поняття, як “валеологічна культура особистості”, що синонімічно поняттю “культура здоров'я особистості”, так як валеологія – це наука про здоров'я.

У науковий обіг поняття “здоров'язберігаюча компетентність особистості” введено Д. Вороніним як компетентність у веденні здорового способу життя, яка є інтегральною, динамічною рисою особистості [3, 25 – 28]. Проблема формування здоров'язберігаючої компетентності та на її основі і відповідної культури здоров'я в студентській молоді, знайшла своє відображення у працях О. Маджуги [7]. На думку автора, здоров'язберігаюча компетентність фахівця – це результат становлення культури здоров'я особистості, що виражається у здатності й готовності реалізувати отримані знання про здоров'я в повсякденному житті і професійній діяльності.

Проте без спеціальної підготовки студентів до усвідомлення ними важливості зазначеної проблеми, озброєння їх відповідними знаннями та практичними вміннями навчально-виховна робота з цього напрямку гальмуватиметься. Під час навчальної діяльності у ВНЗ забезпечується створення теоретичних та методичних основ ефективного формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх учителів початкової школи [1].

Більше того, сучасні реалії детермінують необхідність розглядати підготовку студентів до формування здорового способу життя в якості важливої складової їх професійної компетентності. У цьому плані ведеться відповідна навчально-методична підготовка в умовах вищої школи. Так, в особистісно-професійному становленні майбутніх вчителів початкової школи значний внесок робить навчальний курс “Методика вивчення основ здоров'я в початковій школі”, розрахований на студентів з напрямку підготовки “Початкова освіта”.

Ця дисципліна сформована у відповідності до вимог Державного стандарту щодо підготовки вчителів початкової школи. Метою курсу є ознайомлення студентів з основними завданнями та змістом шкільного курсу “Основи здоров'я”, формування в студентів знань та вмінь з методики навчання основам здоров'я у початковій школі. У межах даної дисципліни вирішуються завдання підвищення теоретичного рівня здоров'яформуючих

знань студентів, удосконалення практично-методичних умінь, розвитку професійної самостійності, інтересу до творчої педагогічної діяльності, формування здоров'язберігаючої компетентності.

Лекційний курс "Методика вивчення основ здоров'я в початковій школі" охоплює декілька тематичних блоків:

1. Теоретичні основи методики вивчення основ здоров'я в початковій школі.

2. Дидактичні основи "Методики навчання "Основ здоров'я" в початковій школі".

Під час вивчення тем блоку "Теоретичні основи методики навчання основ здоров'я у початковій школі" уточнюється зміст понять "здоровий спосіб життя", розглядаються концептуальні основи формування культури здоров'я школяра, вивчається нормативно-правова база, яка окреслює напрями діяльності і заходи щодо формування здорового способу життя і безпечної поведінки у дітей, методи валеологічних досліджень, їх використання в практиці роботи вчителя початкових класів, подається характеристика складових здоров'я: фізичної, психічної, духовної та соціальної, вивчається технологія організації навчання основ здоров'я, структура та аналіз навчального заняття з основ здоров'я, та особливості оцінювання знань на уроках з шкільного курсу "Основи здоров'я". Основний акцент під час навчання студентів робиться на врахуванні у роботі з молодшими школярами їх психолого-фізіологічних особливостей. Вивчення тематичного блоку передбачає також аналіз змісту та структури чинних навчальних програм та підручників з курсу "Основ здоров'я" в початковій школі, розкриття психолого-педагогічних умов формування основ здорового способу життя у освітньому середовищі початкової школи, педагогічних і гігієнічних вимог до уроку. Увага студентів концентрується також на творчо-методичних завданнях: скласти орієнтовне тематичне планування уроків з основ здоров'я в початковій школі, скласти орієнтовний план роботи гуртка здоров'язберігаючого спрямування для учнів початкових класів (для кожного класу окремо) тощо.

У свою чергу тематичний блок "Дидактичні основи методики вивчення "Основ здоров'я" в початковій школі" має на меті ознайомити студентів із змістом і методикою формування у молодших школярів здоров'язберігаючих знань та умінь, особливостями методики вивчення тем, що передбачені програмою з шкільного курсу "Основи здоров'я", методикою використання

українських національних традицій охорони та зміцнення здоров'я в педагогічному процесі початкової школи і умовами ефективної реалізації здоров'язберігаючої освіти.

Особливе місце у поглибленні теоретичних знань та удосконаленні практично-методичних умінь студентів у системі роботи відводиться семінарським заняттям. У ході їх проведення студенти аналізують шкільні програми і підручники з "Основ здоров'я" в початковій школі; розробляють анкети, тести для виявлення рівня сформованості здорового способу життя в дітей молодшого шкільного віку; відвідують уроки у школах, аналізують їх; вчать скласти плани-конспекти уроків, виготовляють наочні та навчальні посібники з курсу "Основи здоров'я" в початковій школі. Під час семінарських занять навчальна діяльність студентів передбачає відтворення в аудиторних умовах елементів педагогічної праці, зокрема, проведення фрагментів уроків з "Основ здоров'я" із їх подальшим аналізом. Такий вид роботи вимагає від майбутнього фахівця ґрунтовної професійної підготовки, змушує переосмислити наявні знання, сприяє оволодінню здоров'язберігаючої компетентності.

Наступним напрямом формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх вчителів початкової школи є позааудиторна виховна робота. Студенти активно брали участь в організації та проведенні культурно-мистецьких та інформаційно-просвітницьких заходах на різну здоров'язберігаючу тематику:

1. Конференції: "Спортивні ігри та їх оздоровлювальний потенціал", "З турботою про майбутнє", "Алкоголь та його вплив на здоров'я", "Особиста відповідальність про здоров'я", "Безпечне довкілля і служби захисту населення", "Спілкування і здоров'я".

2. Круглі столи: "Рухова активність та її вплив на розвиток підлітків", "Організація життєвого ритму. Розпорядок дня", "Сон і здоров'я", "Активний відпочинок та його види", "Вправи і процедури для збереження і зміцнення здоров'я", "Загартування. Його значення для здоров'я".

3. Уроки-тренінги: "Формула здорового способу життя", "Формула безпечної життєдіяльності", "Правила людських стосунків", "Що треба знати про ВІЛ/СНІД", "У небезпечних місцях".

4. Відверті розмови: "Ти – талановитий", "Що сприяє порозумінню між людьми", "Спілкування з дорослими та однолітками", "Про почуття і співчуття".

5. Пізнавальні бесіди: "Правила дорожнього руху", "Поведінка при ДТП", "Планування часу",

“Ти – пішохід”, “Ти – пасажир громадського транспорту”, “Безпека і небезпека життя”, тощо. Ці заходи передбачали індивідуалізацію організаційних форм, методів виховання через розвиток особистісних якостей кожного студента.

Студенти виступали у ролі авторів цих проєктів, що надавало їм можливості підвищити самооцінку та свій статус серед оточуючих. Як правило, підготовка таких заходів є довготривалою, протягом якої поетапно вибудовується сценарій. Насамперед проводиться належна організаційна робота, визначається мета та задачі заходу, обговорюються перспективи для студентів. На цьому етапі важливо переконати студентів щодо значущості проведення таких заходів, а також спрогнозувати перспективи діяльності та спланувати підготовку та проведення заходу. Слід зауважити, що в обговоренні мають приймати участь всі бажаючі, що вимагає від студентів подання кращого варіанту проведення заходу. Така діяльність дозволяє створювати тимчасові об'єднання студентів з різним рівнем навченості, креативності, активності, згуртовує молодих людей, дозволяє відчутти переваги спільної діяльності, взаємодоповнювати один одного.

Робота з організації та проведення таких заходів має високий рівень креативності і передбачає формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх фахівців початкової школи. При оцінюванні участі студентів в організації і проведенні таких заходів зверталась увага на ораторське мистецтво, володіння термінологічною мовою, глибину засвоєння науково-практичних здоров'язберігаючих знань, вміння працювати у команді, використання нестандартних форм організації роботи тощо. Не дивлячись на відсутність у деяких студентів досвіду організації та проведення означених заходів, всі вони із задоволенням, зацікавленістю приймали участь.

Оскільки робота здійснювалася серед студентів, які навчаються за напрямом підготовки “Початкова освіта”, бажано особливу увагу приділяти розвитку їх вмінню здійснювати пропагандивно-просвітницьку здоров'язберігаючу діяльність серед учнів початкової школи. Це може бути реалізовано під час педагогічної практики у загальноосвітніх навчальних закладах, де студенти проводять оздоровчі виховні заходи, що має бути обов'язковою складовою при атестації практики. Такі заходи передбачають не лише поглиблення здоров'язберігаючих знань та корекцію відповідних навичок і вмінь студентів, а й активне залучення до участі в них, що сприяє розвитку комунікативних, організаторських та інших

важливих якостей майбутнього вчителя. Тому педагогічна практика студентів з напрямку підготовки “Початкова освіта” у загальноосвітніх навчальних закладах має величезний потенціал щодо формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього учителя. Під час її проведення відбувається практичне використання теоретичних знань, а саме врахування вікових особливостей розвитку учнів, дитячих психічних розладів та їх попередження, оволодіння навичками навчання школярів дотримуватися санітарно-гігієнічних правил у повсякденному житті, перевірка себе стосовно правильності обраного способу життя тощо [8].

Зрозуміло, що ці та інші види діяльності студентів не будуть мати високих результатів без сформованості мотиваційної сфери, оскільки метою здоров'язберігаючої освіти є формування такого світогляду, поведінки та мотивацій, що забезпечать активне і свідоме залучення кожного студента до процесу творення свого здоров'я. Тому традиційний підхід до аналізу рівня здоров'язберігаючої компетенції, як показника засвоєння системи знань, умінь і навичок майбутніх вчителів початкової школи, не повинен обмежуватися лише певним балом на заняттях, іспитах чи заліках [7]. Суттєвим критерієм ефективності засвоєння професійних знань із курсу “Методика вивчення основ здоров'я в початковій школі” є також вивчення й аналіз всіх складових здорового способу життя студентів у їх повсякденній життєдіяльності, так як вони будуть прикладом для наслідування.

Ефективне функціонування всіх елементів педагогічної системи можливе за наявності здоров'язбережувального освітнього простору, який формується у середовищі вищого навчального закладу. Здоров'язбережувальне середовище ВНЗ охоплює комплекс взаємопов'язаних санітарно-гігієнічних, медико-соціальних, психолого-педагогічних умов, що сприяють формуванню здорового способу життя, збереженню здоров'я студентів і викладачів під час навчально-виховного процесу. Суб'єктами управління цього є: ректор (ціннісно-методологічний рівень); проректор, декан (організаційно-педагогічний); завідувач кафедри, професор (технологічний); доцент, викладач (методичний); куратор (психолого-педагогічний); студент (рефлексивний). Ефективність роботи щодо виховання здорового способу життя студентів залежить як від пріоритетів вищої освіти, загальної ідеології навчального закладу, так і від індивідуальних зусиль кожного з учасників освітнього процесу [2].

Висновки. У процесі дослідження ми дійшли висновку, що удосконалення навчального процесу у вищій школі повинно базуватись на принципах методології сучасного людинознавства, бути спрямованим на створення адекватного ставлення особистості до свого здоров'я, позитивного сприйняття просвітницьких, оздоровчих, профілактичних заходів, адже здоров'язберігаючі знання необхідні як для професійної діяльності, так і в особистому житті майбутніх фахівців. Дуже важливо, щоб діяльність студентів з набуття достатнього рівня здоров'язберігаючої компетенції осмислювалась кожним суб'єктом навчально-виховного процесу ВНЗ через її соціальний зміст і професійне призначення, щоб кожен зрозумів, що оволодіння системою знань, умінь та навичок з формування, збереження і зміцнення свого власного здоров'я і здоров'я своїх вихованців складає основний зміст навчальної діяльності, є специфічною формою включення через цю діяльність у структуру суспільних відносин. Адже в іншому випадку засвоєння курсу "Методика вивчення основ здоров'я в початковій школі" у вищій школі як соціально індивідуального процесу залишиться нейтральним у навчальному і виховному аспекті.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Однак матеріали статті не претендують на остаточне розв'язання порушеної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання пов'язані з розкриттям практичної реалізації на науково-методичному рівні передумов розвитку здоров'язберігаючої компетентності студентів з наряду підготовки "Початкова освіта".

1. Бойчук Ю.Д. Аксіологічний підхід до

сучасної стратегії збереження здоров'я в сучасних екологічних умовах/Ю.Д. Бойчук// Охорона здоров'я України. – 2007. – №1. – С. 146 – 147.

2. Бобрицька В.І. Формування здорового способу життя у майбутнього вчителя: [монографія] / В.І. Бобрицька. – Полтава: Скайтек, 2006. – 431 с.

3. Воронін Д.Є. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті / Д.Є. Воронін // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – №2. – С. 25 – 28.

4. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: К. І.С., 2004. – С. 25 – 45.

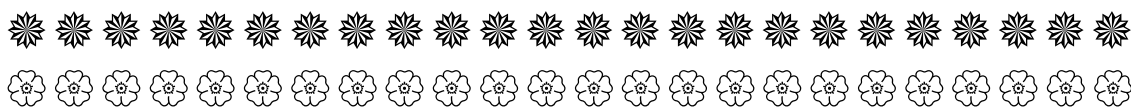
5. Пищулін В.Г. Модель випускника університета // Педагогіка. – 2002. – №9. – С. 22 – 27.

6. Савченко О. Від людини освіченої – до людини культурної / О. Савченко // Рідна природа. – 1996. – № 5/6. – С. 2 – 4.

7. Маджуга А.Г. Теорія і практика формування культури здоров'я студентів в контексті особистісно-центрированої образотвірної парадигми / А.Г. Маджуга // Здоров'я і образование в XXI веке: матеріали V Міжнарод. науч.-практ. конф. – М.: Изд-во РУДН, 2004. – С. 235 – 236.

8. Фенчак Л.М. Навчально-методичний посібник з курсу "Методика вивчення "Основ здоров'я" у початковій школі". / Л.М. Фенчак – Мукачево: МДУ, 2015. – 123 с.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2016

"Велика-бо користь буває чоловікові від науки книжної, бо книги вказують нам і навчають нас, як їти шляхом покаяння, і мудрість, і стриманність здобуваємо із слів книжних. Книги подібні рікам, що тамують спрагу цілого світу – це джерела мудрості. Книга – бездонна глибина, ми ними в печалі втішаємось, вони – узда для тіла і душі. Мудрість – велика".

"Повість минулих літ"

